

Μνήμων

Τόμ. 11 (1987)

Lilly Marcou, Le Kominform. Le communisme de guerre froide

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

doi: [10.12681/mnimon.622](https://doi.org/10.12681/mnimon.622)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΜΠΑΛΤΑ Ν. (1987). Lilly Marcou, Le Kominform. Le communisme de guerre froide. *Μνήμων*, 11, 370–376.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.622>

Lilly Marcou

Le Kominform

*Le communisme
de guerre froide*

Presses de la Fondation

Nationale des Sciences Politiques

Παρίσι 1977

344 σελ.

Η Lilly Marcou είναι συνεργάτρια του “Centre d'études et des recherches internationales” της Fondation Nationale des Sciences Politiques και το βιβλίο αυτό βασίζεται στη διδακτορική της διατριβή. Αν επιλέχθηκε για να παρουσιασθεί εδώ, παρ' όλο που από την έκδοση του μας χωρίζει ήδη μια δεκαετία, τούτο δεν οφείλεται μόνο στο ενδιαφέρον που παρουσιάζει το ίδιο το θέμα του—κυρίως για τους μελετητές της ιστορίας του κομμουνιστικού κινήματος και τους ιστορικούς της μεταπολεμικής περιόδου—αλλά και στους εξής δύο λόγους: α') διότι πρόκειται για μια υποδειγματική, κατά την κρίση μας, ως προς τη μεθοδολογική προσέγγιση και διαπραγμάτευση του αντικειμένου της συγγραφής και β') διότι αφορά στα καθ' ημάς, όχι μόνο λόγω της εμπλοκής του ελληνικού ζητήματος στο διεθνές σύστημα των αρχών του ψυχρού πολέμου, αλλά και λόγω ορισμένων παρόμοιας φύσης προβλημάτων που αντιμετωπίζει η ελληνική ιστορική έρευνα της ίδιας περιόδου.

Η συγγραφή της ιστορίας της Kominform, του Γραφείου Πληροφοριών των κομμουνιστικών κομμάτων (1947 - 1956), φαίνεται ουτοπική δεδομένης της ανυπαρξίας σχεδόν πρωτογενών πηγών και εξαιτίας δυσκολιών που ανάγονται στην ίδια τη φύση του αντικειμένου: η Kominform ήταν ένας διεθνής οργανισμός του κομμουνιστικού κινήματος που αυτοπροσδιοριζόταν ως η συνέχεια της Komintern, ένα όργανο συντονισμού της δράσης των ευρωπαϊκών Κ.Κ. που γεννήθηκε μέσα στο κλίμα του αρχόμενου ψυχρού πολέμου. Η μελέτη των δομών, του προγράμματος, του θεσμικού της εξοπλισμού και της ιδεολογικής της δράσης και εξέλιξης δεν μπορεί να επιχειρηθεί παρά σε συνάρτηση με τους παράγοντες της νέας συγκυρίας: τον πραγματιστικό χαρακτήρα της σταλινικής εξουσίας, τις νέες προτεραιότητες στο εσωτερικό της Σοβιετικής Ένωσης, τη συγκρότηση του ανατολικού bloc και κατά συνέπεια την εγκατάλειψη των «εθνικών δρόμων προς το σοσιαλισμό», την διάλυση της Μεγάλης Συμμαχίας, την εκατέρωθεν σκληρύνση στις αρχές του 1947. Η ίδρυση της Kominform προβάλλει ως η απάντηση

του κομμουνιστικού bloc στο Δόγμα Truman και στο σχέδιο Marshall (σε αυτό οφείλεται και ο ευρωκεντρικός της χαρακτήρας), με αρχικό σκοπό να αποτελέσει το συντονιστή της δράσης των Κ.Κ. Μετά τη ρήξη Τίτο - Στάλιν μεταμορφώνεται σε ένα δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις είχαν για τα κόμματα - μέλη ισχύ νόμων· στις αρχές της δεκαετίας του 1950 κατευθύνει το «Κίνημα για την Ειρήνη», ώσπου να ταυτισθεί πλήρως μαζί του. Υπήρξε όμως μόνον ένας οργανισμός κατεύθυνσης και συντονισμού της πολιτικής των Κ.Κ. της Ευρώπης; Πώς είναι δυνατή η αποκατάσταση ενός οργανογράμματος ή μιας πλήρους γνώσης της θεσμικής του λειτουργίας, όταν, με δεδομένη την έλλειψη ντοκουμέντων (για όλη την περίοδο 1947 - 56 υπάρχουν μόνον οι αποφάσεις και τα rapports των τριών μεγάλων συνόδων) και με βάση το σύνολο των μαρτυριών, οι δομές, οι μηχανισμοί και τα όργανα του Γραφείου Πληροφοριών εμφανίζονται ως ημι-ανύπαρκτα, σκιώδη και υπολειπόμενα;

Το αντικείμενο της μελέτης, πολύπλευρο, πολυδιάστατο και κυρίως δύσκολο οριοθετούμενο, απαιτεί για την κατανόηση της δυναμικής, του πνεύματος και των ιδεολογικών - πολιτικών επιλογών του να ενταχθεί στο πλαίσιο του ψυχρού πολέμου, χωρίς όμως οι αναγωγές σε διαπλεκόμενα με αυτό ζητήματα να αυτονομούνται, αλλά να περιορίζονται μόνο στα σημεία που εξυπηρετούν τους στόχους της μελέτης. Η ανάλυση των ποικίλων πλευρών της φύσης, δράσης και επιρροής της Kominform δεν πρέπει να καταλήξει σε μελέτη των διεθνών σχέσεων ούτε σε μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων, αλλά καταδεικνύοντας την διεθνή όψη του φαινομένου να οδηγήσει στην ερμηνεία του τρόπου με τον οποίο αυτή εμπλέκεται στην εξέλιξη των εθνικών φαινομένων.

Επισημάνθηκε ήδη η έλλειψη πρωτογενών πηγών. Η συγγραφέας αναζήτησε μάταια το αρχείο της Kominform —το οποίο κατ' άλλους μεταφέρθηκε στη Μόσχα, κατ' άλλους βρίσκεται στην κατοχή των Κ.Κ.Γ. και Κ.Κ.Ι. Άλλα επίσημα ντοκουμέντα ενδεχομένως φυλάσσονται στα άδυτα άλλων κομμμάτων και τότε μελών του οργανισμού. Έτσι η L. Mareou αναζήτησε το υλικό της: α') στην εφημερίδα του Γραφείου Πληροφοριών "Pour une paix durable, pour une démocratie populaire" (η συντακτική επιτροπή της οποίας υπήρξε στην πραγματικότητα το μόνο όργανο που λειτούργησε μόνιμως και συνεχώς σε όλη τη διάρκεια ζωής της οργάνωσης, και που αποτελεί και το μέτρο σύγκρισης της σπουδαιότητας που απέδιδε η Kominform στα γεγονότα)· β') στον τύπο της εποχής και ειδικότερα στα όργανα των κομμουνιστικών κομμάτων - μελών· γ') σε προφορικές μαρτυρίες αντιπροσώπων των Κ.Κ. στην έδρα του Γραφείου Πληροφοριών (η συγγραφέας επισημαίνει τους κινδύνους της χρήσης τους, αλλά και τα εντυπωσιακά σημεία σύμπτωσης τους προκειμένου για κρίσιμες πλευρές του θέματος)· δ') σε απομνημονεύματα κομμουνιστών ηγετών της εποχής· ε') σε πρακτικά συνε-

δρίων και ολομελειών των Κ.Ε. των κομμάτων και στ') σε επίσημα κείμενα που εξέδωσαν οι Γιουγκοσλάβοι σχετικά με την «υπόθεση Τίτο».

Η συγγραφέας, μαθήτρια του G. Haupt, βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα από εκείνα τα θέματα τα οποία καθιστούν την Ιστορία ευάλωτη στο να χρησιμοποιηθεί «σαν ένα μεγάλο γλυκό, από το οποίο ο καθένας μπορεί να κόψει ένα κομμάτι ανάλογα με την προτίμηση και την όρεξή του»¹ και μάλιστα μέσα σε ένα «πεδίο λεηλατημένο»² από την στρατευμένη κομματική ιστορία· μια ιστορία νομιμοποίησης και αυτοδικαίωσης με βασιική της λειτουργία την ιδεολογική, που υπάρχει για να ενισχύει τον συγκεντρωτισμό, να καταδεικνύει τη συνέχεια, να αναπαράγει και διασώζει επίσημους μύθους και στερεότυπα, να κατευθύνει τη συλλογική συνείδηση· σε συνάρτηση με μια άλλη διάσταση της επίσημης κομμουνιστικής ιστοριογραφίας, εκείνη των σιωπών, των ελλείψεων, της απόκρυψης στοιχείων και γεγονότων, «πρόσφορων μέσων για τον έλεγχο του παρελθόντος, που ποτέ δεν απετέλεσαν το μονοπώλιο των κυρίαρχων τάξεων».³

Εν τούτοις, έχοντας επίγνωση των δυσκολιών και των ορίων που αυτές επιβάλλουν στην ανάλυση αυτού του αμφιλεγόμενου και σκοτεινού ακόμη θέματος, και θέτοντας στόχους προσπελάσιμους με βάση τις διαθέσιμες πηγές, διατυπώνει και απαντά—όχι πάντοτε—σε ερωτήματα που φωτίζουν αρκετές πλευρές· διαγράφει την πορεία του οργανισμού επισημαίνοντας τα κυριότερα στάδια που καθόρισαν την εξέλιξή του, οργανωτική και κυρίως ιδεολογική, την επίδραση του στα Κ.Κ. μέλη, καθώς και στη διαδικασία συγκρότησης των νεαρών λαϊκών δημοκρατιών της ανατολικής Ευρώπης.

Το βιβλίο διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο, με τον τίτλο «Η Kominform οργανική έκφραση του κομμουνιστικού κινήματος», εξετάζονται οι ρίζες της μέσα στο πλαίσιο της αυξανόμενης έντασης που χαρακτηρίζει τα δύο πρώτα και κρίσιμα μεταπολεμικά χρόνια, ιδίως το 1946· η επιχειρούμενη παράλληλα κριτική των κυριότερων απόψεων για τη γένεση του ψυχρού πολέμου αναδεικνύει όλη την πολυπλοκότητα του φαινομένου που καθιστά άκυρα τα επικρατούντα απλουστευτικά σχήματα ερμηνείας του. Έτσι λοιπόν η απάντηση στο βασικό ερώτημα αν η Kominform—και η συγκρότηση του ανατολικού bloc—αποτελεί προσχεδιασμό ή απάντηση άμυνας στην αμερικανική «πρόκληση», αναζητείται σε συνάρτηση με την κομμουνιστική διάσταση του φαινομένου, δηλαδή της σταλινικής στρατηγικής και των ιδιαίτερων ιστορικών συνθηκών των ανατολικών χωρών. Επανατοποθετώντας και

1. B. Rabehl, *Geschichte und Klassenkampf*, Rothbuch Verlag, Βερολίνο, 1973, σ. 5. βλ. G. Haupt, *L'historien et le mouvement social*, Παρίσι, Maspero, 1980, σ. 32.

2. G. Haupt, *ό. π.*, σ. 12.

3. J. Chesnaux, *Du passé faisons table rase? A propos de l'histoire et des historiens*, Παρίσι, Maspero, 1976, σ. 29. βλ. G. Haupt, *ό. π.*, σ. 22.

άλλα επί μέρους ζητήματα—π.χ. τον περίφημο λόγο του Στάλιν (Φεβρ. 1946), για τον οποίο ανατρέπει την άποψη ότι θίγει θέματα διεθνών σχέσεων και θεωρεί, αντίθετα, ότι απλώς επαναφέρει στην επιφάνεια τον πρωτοποριακό ρόλο του Κ.Κ.Σ.Ε., ως απαραίτητο όρο για την ανασυγκρότηση της χώρας μετά τον πόλεμο—, η συγγραφέας εκφράζει την άποψη ότι, τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του 1947, η εγκαθίδρυση κομμουνιστικών καθεστώτων στην ανατολική Ευρώπη δεν αποτελούσε μέρος των αρχικών σχεδίων του Στάλιν και ότι η ίδρυση της Kominform δεν εκφράζει παρά την παγίωση του ήδη δημιουργηθέντος σχίσματος (κεφ. Ι).

Στην ιδρυτική σύνοδο της Szklarska Poreba (22 - 27 Σεπτ. 1947), η παρουσία εννέα μόνων κομμουνιστικών κομμάτων, των ανατολικών και των Κ.Κ.Γ. και Κ.Κ.Ι., αποκαλυπτική του ευρωκεντρισμού του κομμουνιστικού κινήματος της εποχής, ερμηνεύεται : α') προκειμένου για τα ανατολικά Κ.Κ. από τις αναγκαιότητες που επέβαλαν οι ολοένα και δυσκολότερες σχέσεις μεταξύ των σοβιετικών συμβούλων και των ηγεσιών των Κ.Κ.· β') όσον αφορά στα δύο δυτικά Κ.Κ. από την ανάγκη συμμετοχής τους στη νέα τακτική του κινήματος (εκστρατεία κατά σοσιαλδημοκρατών και «μπούκοτάζ») του Σχεδίου Marshall), δεδομένου ότι ήταν τα πλέον αντιπροσωπευτικά, ισχυρά και πιστά στη Μόσχα από όλα τα Κ.Κ. της Δύσης.

Η απουσία των Κ.Κ. Κίνας και Ελλάδας, σε συνδυασμό με την ανάλυση του rapport Jdanov, όπου απουσιάζει κάθε επαναστατική προοπτική και τηρείται πλήρης σιωπή για τους δύο εν εξελίξει εμφυλίους πολέμους, είναι αποκαλυπτική των στόχων του οργανισμού : η έκκληση για αλληλεγγύη των κομμουνιστικών δυνάμεων δεν γίνεται στο όνομα της επανάστασης, αλλά της πάλης για την ειρήνη και τη διατήρηση της εθνικής ανεξαρτησίας (κεφ. 2).

Η συγγραφέας αναλύει στη συνέχεια : α') τις συνέπειες των αποφάσεων της πρώτης αυτής συνόδου, κυρίως της εγκατάλειψης της πολιτικής των Εθνικών Μετώπων και της εφαρμογής της «οργανικής ενότητας» : που εκφράζεται στη Δύση με τη μεγάλη στροφή της άνοιξης του 1947 και την αποχώρηση των κομμουνιστών από τις κυβερνήσεις συνεργασίας, μετά τη σφοδρή κριτική κατά των ΚΚΓ και ΚΚΙ, στις δε ανατολικές χώρες με τη συγχώνευση κομμουνιστικών και σοσιαλιστικών κομμάτων· β') τη θεσμική οργάνωση του Γραφείου Πληροφοριών· γ') τον χαρακτήρα της εφημερίδας του, προσδιορίζοντας την ιδεολογική - προπαγανδιστική της λειτουργία, καθορίζοντας τους βασικούς θεματικούς της άξονες, ερμηνεύοντας τις σιωπές της και τονίζοντας τη συμβολή της στην καλλιέργεια της σταλινικής λατρείας (κεφ. 3)· δ') τις συνέπειες της σοβιετο - γιουγκοσλαβικής διαμάχης στις λαϊκές δημοκρατίες (εξόντωση των «τιτοϊκών» κ.λπ.) και στη Δύση (χύμα απεργιών του χειμώνα 1947-48, προϊούσα απομόνωση των Κ.Κ.Γ. και Κ.Κ.Ι.) (κεφ. 5).

Η δεύτερη σύνοδος της Kominform, τον Ιούνιο του 1948, εκτός από την αποβολή των Γιουγκοσλάβων, θεμελιώνει ιδεολογικά και νομιμοποιεί

το καθεστώς της λαϊκής δημοκρατίας. Στην τρίτη σύνοδο, τον Νοέμβριο του 1949, το rapport Souslov θεμελιώνει τη στρατηγική του Κινήματος για την Ειρήνη, του οποίου τον κύριο άξονα συνιστά η κορύφωση της λατρείας της Σοβιετικής Ένωσης, του αρχηγού της και του Κόκκινου Στρατού. Το 1950 σηματοδοτεί την αρχή της παρακμής της Kominform, την οποία προσπαθεί να τονώσει μια άλλη μυστική—και αμφισβητούμενη—σύνοδος στο Βουκουρέστι τον ίδιο χρόνο.

Η διάλυση ωστόσο του οργανισμού κατά τη μετασταλινική περίοδο, ιδίως μετά την αποκατάσταση των σχέσεων Σοβ. Ένωσης - Τίτο και το 20ό Συνέδριο του Κ.Κ.Σ.Ε., είναι αναπόφευκτη. Στο τελευταίο φύλλο της εφημερίδας με ημερομηνία 17-4-1956, το κύριο άρθρο επιχειρεί ένα θετικό απολογισμό της δράσης της Kominform (κεφ. 4).

Η κομμουνιστική ιδεολογία εμφανίζει κατ' αυτή την περίοδο μιὰ εξέλιξη άμεσα επηρεαζόμενη από τη συγκυρία. Η ρήξη Τίτο - Kominform, μείζον γεγονός με άμεσες πολιτικές συνέπειες, αποτελεί επί πλέον καμπή στην αναθεώρηση μιας σειράς ιδεολογικών θέσεων σχετικών με τα εξής ζητήματα : τις προοπτικές και πιθανότητες επιτυχίας μιας κοινωνικής επανάστασης, το μοναδικό μοντέλο ή «τους εθνικούς δρόμους» προς το σοσιαλισμό, τη φύση ενός μεταβατικού καθεστώτος προς τη σοσιαλιστική κοινωνία, σε συνάρτηση με τον επαναπροσδιορισμό της λενινιστικής αντίληψης για τη δικτατορία του προλεταριάτου.

Αποκλυπτική της εξέλιξης αυτής είναι η θεωρητική θεμελίωση των ανατολικών καθεστώτων. Στην α' φάση, μέχρι τα μέσα του 1948, οι εν χρήσει όροι «δημοκρατίες νέου τύπου» ή «νέες δημοκρατίες» αποδίδονται στα νέα καθεστώτα τα οποία δεν έχουν τίποτε το κοινό με τη δικτατορία του προλεταριάτου ή το μοναδικό μοντέλο (σοβιετικό). Προσαρμοσμένα στις τοπικές συνθήκες εξελίσσονται ανεξάρτητα από την εμπειρία της «χώρας του σοσιαλισμού». Η ανάγκη να αποφευχθεί μία επανέκδοση της περίπτωσης Τίτο οδήγησε στην εδραίωση μιας νέας μονολιθικότητας, με την «κανονικοποίηση» πολλών λενινιστικών - σταλινικών θέσεων. Εξ ορισμού, οι ονομαζόμενες πλέον «λαϊκές δημοκρατίες», κρατικές μορφές μετάβασης προς τον σοσιαλισμό, εξάιρουν τον ηγετικό ρόλο της εργατικής τάξης και τη σημασία της πάλης των τάξεων, αποβλέπουν στην εξαφάνιση των καπιταλιστικών στοιχείων και χτίζονται με τη συνεργασία της Σοβ. Ένωσης και του Κόκκινου Στρατού, η λατρεία των οποίων ανάγεται πλέον σε δόγμα (κεφ. 6).

Στο β' μέρος του βιβλίου, με τον τίτλο «η επίδραση της Kominform», αναλύονται οι θέσεις και η παρέμβαση του οργανισμού στα εξής ζητήματα :

α') Στην εξέλιξη και τελική εγκατάλειψη του σχεδίου για τη δημιουργία Βαλκανικής Ομοσπονδίας (κεφ. 1).

β') Στην εφαρμογή της τακτικής της «οργανικής ενότητας» στην ανατολική Ευρώπη. Επισημαίνεται η διαφοροποίηση της διαδικασίας στη Ρου-

μανία, Βουλγαρία και Ουγγαρία—κατά τον πόλεμο δορυφόρους του Άξονα, όπου ο Κόκκινος Στρατός ήταν συγχρόνως στρατός απελευθερωτικός αλλά και δύναμη κατοχής—, και στην Πολωνία και Τσεχοσλοβακία, χώρες που υπέστησαν την εισβολή των δυνάμεων του Άξονα και στις οποίες η κοινοβουλευτική παράδοση δημιουργούσε αντιστάσεις (κεφ. 2).

γ') Στην «υπόθεση Τίτο», στην οποία η συγγραφέας αφιερώνει το πλέον εκτενές κεφάλαιο, αναλύοντας και αναδεικνύοντας τις ποικίλες διαστάσεις της και τις σημαντικότερες επιπτώσεις της τόσο στο κομμουνιστικό κίνημα, όσο και στη διεθνή ισορροπία δυνάμεων (κεφ. 3).

δ') Στις μεγάλες δίκες του 1948 (Gomulka, Dzodze, Patrascanu, Rajk, Kostov, Slansky, Pauker - Luca - Georgescu, Marty - Tillon) και στο κύμα γενικά των διώξεων και εκκαθαρίσεων εναντίον ηγετικών στελεχών των Κ.Κ. της ανατολικής Ευρώπης, με το πρόσχημα - κατηγορία της «εκτροπής προς τα δεξιά». Η πολιτική και φυσική εξόντωση πολλών πιστών κομμουνιστών έγινε στα πλαίσια των διώξεων κατά των οπαδών της γραμμής Τίτο (titistes), όταν η γραμμή αυτή ταυτιζόταν με τον εθνικισμό, σε μία εποχή που με κριτήριο τη στάση της τυφλής υποταχής στις ντιρεκτίβες της Σοβ. Ένωσης, ο εθνικισμός ισοδυναμούσε με προδοσία (κεφ. 5).

ε') Στο «Κίνημα των οπαδών της ειρήνης» που, με επικεφαλής τα Κ.Κ. προσπαθεί, μετά τα μέσα του 1948, να κινητοποιήσει την κοινή γνώμη, εκφράζοντας έτσι την εσωτερική αντίφαση του κομμουνιστικού κινήματος, το οποίο αν και αδρανοποιημένο λόγω της μονολιθικότητάς του, αγωνιά να βγει από την απομόνωσή του, κυρίως στη Δύση.

στ') Στη νέα επιδείνωση του διεθνούς κλίματος με τον πόλεμο της Κορέας. Η στρατηγική της ειρήνης, δυο χρόνια μετά την κρίση του 1950, αναθερμαίνεται με την διακήρυξη του Στάλιν «περί της δυνατότητας ειρηνικής συνύπαρξης κομμουνισμού και καπιταλισμού» και με το σοβιετικό υπόμνημα, το Μάρτιο του 1952, για τη λύση του γερμανικού προβλήματος. Η Kominform, που δεν είχε ποτέ μέχρι τότε ασχοληθεί με το ζήτημα αυτό, στο εξής το πριμοδοτεί (κεφ. 6).

Αναφερθήκαμε στην αρχή στο ενδιαφέρον που παρουσιάζει το βιβλίο όσον αφορά στα ελληνικά πράγματα. Η «ελληνική υπόθεση» ερευνάται βέβαια εδώ μόνο στο βαθμό που συντελεί στην κατανόηση ορισμένων όψεων της πολιτικής της Kominform, δηλαδή της σοβιετικής, και αντίστοιχα στην ερμηνεία των μεγάλων ιστορικών προβλημάτων της ίδιας της ελληνικής ιστορίας της περιόδου. Η απουσία του Κ.Κ.Ε. από το Γραφείο Πληροφοριών, η ένταξη της Ελλάδας από τον Ιδανον στο «ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο», η σιωπή της εφημερίδας σχετικά με τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο μέχρι το τέλος του—οι πρώτες αναφορές γίνονται μετά την «προδοσία του Τίτο»—, η επίκληση από τους γάλλους και ιταλούς κομμουνιστές του επιχειρήματος: «δεν μπορούσαμε να μεταβληθούμε σε μία νέα Ελλάδα» ως απάντηση στο

γνωστό εναντίον τους κατηγορητήριο: όλα αυτά τα στοιχεία, σε συνδυασμό με την μη παροχή σοβιετικής ενίσχυσης προς τον Δημοκρατικό Στρατό, δείχνουν ότι ο Στάλιν χρησιμοποίησε την κατάσταση στην Ελλάδα για την εξυπηρέτηση της «φρόνιμης» πολιτικής του. Λόγοι τακτικής επέβαλαν την εκ μέρους του τήρηση των διασυμμαχικών συμφωνιών. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο σχέδιο της Βαλκανικής Ομοσπονδίας είναι ένας από τους λόγους που προκάλεσαν την αντίδραση του Στάλιν και την εγκατάλειψη του σχεδίου. Υπό τις νέες συνθήκες, ριζικά διαφορετικές από εκείνες του 1920, το γεγονός θα ενίσχυε την δυτική προπαγάνδα για υποτιθέμενες βλέψεις του Κρεμλίνου στην Ελλάδα, κάτι που έπρεπε οπωσδήποτε να αποφευχθεί.

Η περίπτωση εξάλλου του Κ.Κ.Ε. είναι, κατά τη συγγραφέα, ενδεικτική της κρίσης του κομμουνιστικού κινήματος, που μη έχοντας ακόμη περάσει στο στάδιο του «πολυκεντρισμού», είναι ανίσχυρο να αντιμετωπίσει τις κεντρόφυγες δυνάμεις στο εσωτερικό κάθε κόμματος. Οι ενδογενείς παράγοντες και οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις στους κόλπους του Κ.Κ.Ε. δεν πρέπει να θεωρηθούν ως τα επιφανήματα της κρίσης, αλλά να νοηθούν μέσα σε ένα ευρύτερο ερμηνευτικό πλέγμα αιτιών, δεδομένου ότι οι μονομερείς και σχηματικές απόπειρες προσέγγισης της δυτικής αλλά και της κομμουνιστικής ιστοριογραφίας παραβλέπουν πολλές διαστάσεις των γεγονότων. Η άποψη ότι η σταλινική ομάδα του Κ.Κ.Ε. (Ζαχαριάδης) αρχίζει την διάλυση του Δ.Σ. και την εξόντωση της ομάδας των τιτοϊκών (Μάρκος Βαφειάδης) ευθύς μετά την σοβιετο - Γιουγκοσλαβική κρίση, δεν συμβιβάζεται ούτε με την συνέχιση του αγώνα για ένα ακόμη χρόνο, ούτε με τις θέσεις του Ζαχαριάδη σε άρθρο του στην εφημερίδα της Kominform, τον Δεκέμβριο του 1948. Η πρώτη αναφορά στην «προδοσία» των Γιουγκοσλάβων γίνεται ένα χρόνο μετά, σε άρθρο επίσης του Ζαχαριάδη, ενώ η επίσημη εκδοχή της Kominform για την ήττα των ανταρτών—το περίφημο «πισώπλατο χτύπημα του φασίστα Τίτο»—δεν υιοθετείται παρά μετά το κλείσιμο των συνόρων, τον Ιούλιο του 1949, όταν αρχίζει και η γενικότερη εκστρατεία κατά του «αιρετικού» ηγέτη. Η ρήξη Στάλιν - Τίτο είχε αναμφισβήτητα άμεσες επιπτώσεις στην πορεία του Δ.Σ., δεν μπορεί όμως να θεωρηθεί ως η καθοριστική αιτία της ήττας του, ούτε καν έμμεσα, σε επίπεδο αντιπαραθέσης διαφόρων τάσεων μέσα στην ηγεσία του Κ.Κ.Ε., που σίγουρα προϋπήρχαν.

Συμπερασματικά, η συγγραφέας, αφού απαντά αρνητικά στο ερώτημα αν η Kominform αποτελεί τη λογική συνέχεια της Komintern—έχοντας συγκρίνει τους δύο οργανισμούς σε επίπεδο δομών, λεξιλογίου, θέσεων και τακτικής—, θεωρεί το Γραφείο Πληροφοριών των ευρωπαϊκών κομμάτων ως προϊόν της διαδικασίας διπολισμού και διεθνοποίησης που χαρακτηρίζει τον μεταπολεμικό κόσμο, διαμορφωτή αλλά και εκφραστή μιας ιδεολογίας.